

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою «Економіка та планування бізнесу»

на тему: **«ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ ЗА РАХУНОК ЗЕРНОВИХ ТА ОЛІЙНОВИХ
КУЛЬТУР»**

Виконавець:

студент ФЕУП

Янків Богдан Олегович _____

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Захарченко Наталя Вячеславівна _____

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні відзначається позитивним, але повільним наближенням до європейської та світової економічної системи. Особливо виразно ці процеси проявляються в формуванні, розвитку та перспективах нарощування експортного потенціалу ключових галузей економічної діяльності, зокрема агропромислового комплексу.

Теоретико-методичні аспекти оцінювання експортного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях були предметом досліджень таких авторів, як А. Андрейченко, Ю. Березюк, Н. Бикова, М. Бутко М, Л. Гораль, С. Запотоцький, Ю. Зборовська, Н. Добрової, Г. Завадських, Н. Захарченко, І. Кічук, Н. Клевцевич, Т. Мельник, Н. Сментини, Л. Траченко, А. Фіалковської, О. Ястремської та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження науково-методичних та практичних аспектів обґрунтування прогнозування розвитку експортного потенціалу Одеського регіону за рахунок зернових та олійних культур.

Для досягнення мети було поставлено наступні завдання:

- 1) охарактеризувати структуру ринку зерна та олійних культур в Україні;
- 2) визначити особливості класифікації суб'єктів ринку зерна та олійних культур;
- 3) розглянути огляд теоретико-методичних підходів до оцінювання експортного потенціалу регіону;
- 4) представити аналіз стану зовнішньоекономічного розвитку Одеської області;
- 5) проаналізувати стан та проблеми розвитку агропромислового комплексу Одеської області;
- 6) надати аналіз світового ринку зерна та України;
- 7) здійснити SWOT-аналіз експортного потенціалу Одеського регіону;
- 8) здійснити порівняльний аналіз динаміки та прогноз основних показників розвитку зернових та олійних культур України та Одеської області.

Об'єкт дослідження – процес оцінки, аналізу та розробки перспективних шляхів прогнозування розвитку експортного потенціалу Одеського регіону за рахунок зернових та олійних культур.

Предмет дослідження – є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів, які допоможуть розробити заходи перспектив розвитку експортного потенціалу Одеського регіону за рахунок зернових та олійних культур.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи використовувались такі методи: діалектичний – на етапі збору, систематизації і обробки інформації; аналіз – для деталізації та розділення об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; порівняння – для зіставлення даних у динаміці; табличний, графічний, маркетинговий – для наочності отриманих результатів. Розрахунки за проектом проводились із застосуванням програмного продукту «Excel».

Інформаційна база дослідження. Закони України та нормативно-законодавчі акти, наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, матеріали наукових конференцій статей, статистичні дані Державної служби статистики України.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 75 сторінок комп'ютерного тексту, містить 11 таблиць та 25 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні аспекти ринку зерна та олійних культур в Україні**» визначено структуру ринку зерна та олійних культур в Україні; розглянуто особливості класифікації суб'єктів ринку зерна та олійних культур; представлено огляд теоретико-методичних підходів до оцінювання експортного потенціалу регіону.

У другому розділі «**Аналіз інвестиційної діяльності Одеської області**» Проаналізовано стан зовнішньоекономічного розвитку Одеської області та проблеми розвитку агропромислового комплексу Одеської області, а також обґрунтовано аналіз світового ринку зерна та України.

У третьому розділі «**Розробка заходів з прогнозування розвитку експортного потенціалу Одеського регіону за рахунок зернових та олійних культур**» представлено SWOT-аналіз експортного потенціалу Одеського регіону та здійснено порівняльний аналіз динаміки та прогнозування основних показників розвитку зернових та олійних культур України та Одеської області.

ВИСНОВКИ

1. Зерновий ринок України відіграє подвійну роль: забезпечує цінною сировиною промисловість для виробництва товарів харчування, та є важливою структурною одиницею загальнонаціональної економіки України, а саме: створює доволі велику господарську структуру, яка пов'язана з провідними галузями промисловості й транспорту. Відповідно він має значну частку у валовому національному продукті та в структурі експортної торгівлі. Все перелічене визначає стратегічно важливу роль зернового ринку у розвитку економіки України. Дефініція „ринку зерна” є у певному сенсі загальною. Практично вона характеризує систему окремих неоднорідних типів ринків, які мають свою специфіку розвитку. Для того, щоб отримати можливість орієнтуватися у такій системі типів ринків, нами запропоновано доповнити існуючу типологію з використанням фасетного методу класифікації і у такий спосіб отримати більш повний її склад, який включає не тільки типи ринків за єдиною ознакою — за об'єктом обмінних операцій, а ще й наступні ознаки: географічну; за місцем у структурі обміну; за організаційними формами функціонування; за Терміновістю реалізації угод купівлі-продажу зерна.

2. Огляд сучасних публікацій з проблем зернового ринку дає змогу стверджувати, що автори наводять переліки суб'єктів зернового ринку без ранжування їх за будь-якою ознакою. Автором обґрунтовано ієрархічну класифікацію суб'єктів зернового ринку, яка дозволяє повно й однозначно їх структурувати та виокремити декілька рівнів за ознаками: функціональною, за роллю у забезпеченні продовольчої держбезпеки, за місцем у структурі обміну, за видами ресурсів, за напрямками обслуговування.

3. З врахуванням результатів огляду науково-методичних підходів щодо аналізу експортного потенціалу регіону можна зробити висновок, що на сьогодні не проводилося жодних всебічних досліджень, що б стосувалися підходів до оцінювання експортного потенціалу регіону. У зв'язку з цим, перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у розробленні комплексної методики оцінювання експортного потенціалу промисловості регіону. Ця методика передбачатиме наступні етапи: 1) аналіз сучасного стану експортного потенціалу промисловості регіону, що дозволить отримати уявлення про поточний рівень експортних можливостей; 2) визначення складових, які формують експортний потенціал регіону, зокрема ключових факторів, що впливають на його розвиток; 3) встановлення факторів, які мають вплив на стан експортного потенціалу регіону, що дозволить зрозуміти причини його зміни та розвитку; 4) визначення пріоритетних видів промислової продукції, які мають значні конкурентні переваги на зовнішньому ринку. Це допоможе зорієнтувати регіональну промисловість на виготовлення конкурентоздатної продукції; 5) представлення напрямів та механізмів для нарощування експортного потенціалу промисловості регіону, що включатиме рекомендації та стратегії щодо розвитку експорту. Розробка такої методики дозволить забезпечити більш системний та комплексний підхід до оцінювання та розвитку експортного потенціалу регіону.

4. Останні роки принесли позитивні результати та значні кроки в напрямку економічної інтеграції в області. Незважаючи на зусилля у поліпшенні умов для підприємницької діяльності, ведення бізнесу залишається складним. Застарілі підходи не сприяють інноваціям та не стимулюють нових учасників ринку розвивати нові бізнес-ідеї. Необхідно провести ефективні заходи у сферах, що мають велике значення. Для збільшення експорту наукомісткої інноваційної продукції та досягнення сталого розвитку та успіху на світових ринках необхідно: 1) створити сприятливі умови, які стимулюють експортну діяльність та інновації з метою диверсифікації експорту. Останніми роками експорт переважно сконцентрований у сільському господарстві та важкій промисловості, що обмежує можливості диверсифікації експорту. Для відновлення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності України важливо створювати наукомістку інноваційну продукцію з високою доданою вартістю для експорту; 2) підтримувати розвиток навичок та компетенцій у сфері малих та середніх підприємств, щоб підвищити їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку та підтримати експортну торгівлю.

5. Україна є історично країною, в якій головну роль у ВВП займає рослинництво. Основні причини для цієї тенденції – це сприятливий клімат і відповідний земельний ґрунт. Україна є лідером з експорту зернових та олійних культур. Основною тенденцією ринку рослинництва стало зниження ціни на зернові та олійні культури практично вдвічі. Однією з тенденцій українського ринку став перехід із традиційно зернових культур на зернобобові, на це вплинуло кілька факторів: 1) висока маржинальність зернобобових культур; 2) попит на зернобобові культури на міжнародних ринках (перехід на здорову їжу, оскільки бобові – це джерело якісного білка, а також дешевизна зернобобових культур порівняно з м'ясом); 3) бобові позитивно впливають на земельний ґрунт, маючи здатність відновлювати родючість ґрунту. Нетрадиційні для нашої країни зернобобові культури

є нішевою галуззю підприємств України. З усіх різноманітних груп Україна вирощує лише горох та трохи квасолі. Є величезний потенціал для розвитку даного виду культур і вихід на ринок, з такими рідкісними та популярними на даний момент зернобобовими культурами, як нут та сочевиця. Проте для України, першочерговим є завдання зміни врожайності. Якщо порівнювати врожайність олійних у 2018 – 2021 роках, вона зросла на 13% зернобобових – лише на 8%, але це все рівно низький показник.

6. Серед олійних культур Україна експортувала найбільше насіння ріпаку чи люті – 51% від загального експорту та соєвих бобів – 47% від загального експорту. Насіння соняшнику склало всього 1% від загального експорту олійних культур, оскільки більша частина насіння соняшнику йде на виготовлення соняшnikової олії, а олія на експорт. Найбільша кількість насіння соняшника була відправлена до Туреччини та Італії. 41% всього експорту України насіння соняшника припало на Туреччину, слідом 17% на Італію. Невелику частку експорту олійних культур склало насіння льону та арахісу, 0,14 та 0,02 тисячі тон, відповідно. Загалом було експортовано з України 12,9 тисячі тон насіння льону, найбільше до Бангладеш та Польщі, 1,6 та 1,4 тисячі тон, відповідно. Серед усіх олійних культур арахіс вирощується набагато в менших кількостях, на відміну від інших груп. Його експорт становив лише 23,1 тони, з них 23 тони було експортовано до Казахстану. Насіння люті та ріпаку було експортовано з України у 2018 році 2440,6 тисячі тон, найбільше до Німеччини та Бельгії. Найпоширенішою культурою, яку припадає імпорту олійних є арахіс. Його імпортують 48% від загальної кількості олійних культур, на другому місці насіння люті та ріпаку – 17% від загального імпорту.

7. Сільське господарство є однією з ключових галузей економіки регіону і відіграє значну роль у стимулюванні економічного зростання. В Одеській області наявні сприятливі агрокліматичні умови, які сприяють підвищенню продуктивності тваринництва та збільшенню врожайності сільськогосподарських культур. Це, в свою чергу, створює можливості для розвитку органічної сільськогосподарської продукції та її просування на внутрішніх та зовнішніх ринках. Продовження процесу інтеграції з ЄС спонукає виробників до поліпшення якості своєї продукції і збільшення відповідальності за охорону довкілля. Цей процес також сприяє підвищенню конкурентоспроможності місцевих виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, відповідності продукції європейським та світовим стандартам, розширенню обсягів експорту, зокрема в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.

8. Як показують дані аналізу урожайності зернових впродовж десятки років була дуже нестабільною. Однак, починаючи з 2000-х років, урожайність зросла практично в 2,5 рази. З 2018 по 2020 рік на Одещині спостерігається падіння врожайності. Це було пов'язано як із погодними умовами, так і зі скороченням посівних площ та змінами у структурі посівних. Аналіз даних щодо врожайності зернових в Одеській області у розрізі адміністративних районів та територіальних громад показують найбільш врожайним зерновим є Біляївський район. Прогнозування показників на 2022-2026 показує підвищення врожайності зернових та олійнових культур в Одеській області. А високий рівень експорту цих культур обумовлює підвищення його рівня. 9. Удосконалення регіональних виробників, створення сприятливого бізнес-клімату для розвитку конкурентоспроможної

економіки області має величезне значення. Саме регіональні підприємці, як ніхто, забезпечують за рахунок сплачених податків функціонування дитячих садків, шкіл, лікарень, побудову інфраструктури та сприяють покращенню добробуту населення. Тому серед головних пріоритетів – розбудова та розвиток національного логістичного хабу на території Одеської області, збільшення вантажо- та пасажиропотоків, взаємодія всіх видів транспорту як основи створення мультимодального транспортного вузла, розвиток туризму, поліпшення інвестиційного клімату та збільшення обсягів залучення інвестицій, які є умовою розвитку не тільки транспортної галузі, а і національної безпеки та конкурентоспроможності країни.

АНОТАЦІЯ

Янків Б. О. «Прогнозування розвитку експортного потенціалу Одеського регіону за рахунок зернових та олійних культур».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за освітньою програмою «Економіка та планування бізнесу», Одеський національний економічний університет м. Одеса, 2023 рік.

У роботі визначено структуру ринку зерна та олійних культур в Україні; розглянуто особливості класифікації суб'єктів ринку зерна та олійних культур; представлено огляд теоретико-методичних підходів до оцінювання експортного потенціалу регіону. Проаналізовано стан зовнішньоекономічного розвитку Одеської області та проблеми розвитку агропромислового комплексу Одеської області, а також обґрунтовано аналіз світового ринку зерна та України. Представлено SWOT-аналіз експортного потенціалу Одеського регіону та здійснено порівняльний аналіз динаміки та прогнозування основних показників розвитку зернових та олійних культур України та Одеської області.

Ключові слова: експорт, регіон, прогнозування, Одеська область, оцінка, зерно, олійнові культури, агропромисловий комплекс, SWOT-аналіз, зарубіжний досвід.

ANNOTATION

Yankiv B. O. «Forecasting the development of the export potential of the Odesa region due to grains and oilseeds».

Qualifying work on obtaining for a bachelor's degree in the specialty 076 «Entrepreneurship, trade and stock market activity» for the educational program «Economic and business planning». Odessa National Economics University. Odessa, 2023.

The work defines the structure of the grain and oil crops market in Ukraine; the peculiarities of the classification of subjects of the grain and oil crops market are considered; an overview of theoretical and methodological approaches to assessing the export potential of the region is presented. The state of foreign economic development of the Odesa region and the problems of the development of the agro-industrial complex of the Odesa region were analyzed, as well as the analysis of the world grain market and Ukraine was substantiated. A SWOT analysis of the export potential of the Odesa region is presented,

and a comparative analysis of the dynamics and forecasting of the main indicators of the development of grain and oil crops in Ukraine and the Odesa region is carried out.

Key words: export, region, forecasting, Odesa region, assessment, grain, oil crops, agro-industrial complex, SWOT analysis, foreign experience.